

Sametingsrådets redegjørelse om samisk litteratur

• Innledning

1.1 Mål for litteraturpolitikken

Samisk litteratur er en del av den helhetlige samiske kulturpolitikken. Samisk litteratur er i en konstant forandringsprosess og har et vitalt og dynamisk potensiale, både når det gjelder utvikling og rekruttering av samiske forfattere, samt formidling av samisk litteratur lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Samtidig anser Sametinget samisk litteratur som instrumentell når det gjelder samisk språkpolitikk og for å fremme samiske språk. Når Sametingsrådet fremmer en egen redegjørelse om samisk litteratur, så er det både for å utvikle litteraturens egenverdi, men i tillegg for å fremme samisk språkpolitikk.

Et av målene når det gjelder samisk litteratur, er å bidra til utgivelse og utvikling av kvalitativ god samisk litteratur som gjøres tilgjengelig for lesere. Sametingsrådet ønsker med denne redegjørelsen å gjennomgå verdikjeden for samisk litteratur i det samiske samfunnet og i samfunnet for øvrig. Målet er å utforme et helhetlig politisk redskap som leder til et best mulig eksistensgrunnlag for samisk litteratur.

1.2 Prosess og medvirkning

Redegjørelsen kan ikke gå inn på alle aspekt, og vi vil derfor prioritere endringer på de områdene der vi ser behovene er størst for de nærmeste årene. Kunnskapsgrunnlaget er hentet fra skriftlige kilder, høringsuttalelser fra bransjen, både fra møter og skriftlige fremstillinger, samt fra Sametingets kunstnerkonferanser og møter med forskjellige bransjeaktører.

Forslaget til redegjørelse har vært på høring og det er også vært gjennomført høringsmøter i de tre samiske språkområder; Kautokeino, Karasjok, Tromsø, Skånland, Drag og Snåsa, med påfølgende endringer i redegjørelsen der det har vært hensiktsmessig.

Parallelt med denne redegjørelsen er det gjort en analyse knyttet til Sametingets finansiering av tiltak knyttet til produksjon og formidling av samisk litteratur. Målet med den analysen er å se på hva som skal til for å skape en positiv utvikling innenfor litteraturfeltet, og hvordan Sametinget kan bruke ressursene best mulig.

I den parallelle analysen var det et spesielt fokus på bokbussene og alternative scenarier knyttet til bruken av midlene.

I tillegg har Sametinget i samarbeid med Sámi Dáiddárráđđi – Samisk Kunstnerråd (SDR), Sámi Girječálliid Searvi – Samisk forfatterforening (SGS) og samisk avis og forleggerforening (SÁLAS) sett på mulige måter å effektivisere av forvaltningen av tilskudd med sikte på flere utgivelser av samisk litteratur.

2 Samisk litteratur

2.1 Historisk og overordnet

Historisk sett har muntlig overføring av kultur og tradisjon stått sterkt blant det samiske folk og joikelyrikk er en sær egenhet i denne muntlige tradisjonen. Samisk litteratur vokste frem på begynnelsen av 1900-tallet. Et av særtrekkene ved samisk litteratur er at den utøves på tvers av sjangrene, og flere kunstsjangre kan påvirke hverandre. Samisk litteratur har i dag en ledende posisjon innen urfolksspråklig litteratur. Dette kommer av relativt gode finansieringsordninger som er en forutsetning for at bøkene skal kunne utgis på et urfolksspråk, i dette tilfellet samisk.

Det samiske litteraturmiljøet er dessuten organisert faglig og de samiske språkene anvendes i mange samfunnsarenaer.

De samiske språkene er små. Språket reflekterer et folks filosofi, visdom og livskunnskap. Språket har fått større og større symbolverdi som uttrykk for samiskhet, ifølge professor Harald Gaski ved Universitet i Tromsø – Norges arktiske universitet. Han forklarer dette med at samene, sammenlignet med andre urfolk, ikke har så mange tradisjonelle seremonier. Felles seremonier binder folk sammen på en spesiell måte. Derfor har samisk språk, joik og duodji en sentral plass i den samepolitiske satsingen. Litteratur på ens eget språk er viktig både for språkets status og for enkeltindividet. Litteraturen kan få fram hvordan ting endrer seg, at tankemåter og handlingsmønstre sjelden er naturgitt, den er med på å formidle felles verdier, utfordre og få oss å forstå, den bidrar til gjenkjennelse og kan binde oss sammen i forståelse og være med å bygge identitet. Derfor er det meget viktig for et lite folk at det blir produsert og formidlet litteratur på ens eget språk. For at den samiske litteraturen skal ha den rollen, så må det i tillegg til å sikre god tilgang til litteratur gjennom produksjon, også sikres kjennskap til og kunnskap om den samiske litteraturen. Den må også være tilgjengelig for brukerne.

2.2 Begreper og forståelser

Begrepet samisk litteratur inneholder både skjønnlitteratur og faglitteratur.

Når redegjørelsen snakker om samisk litteratur, menes det bøker som opprinnelig er skrevet på samisk, uavhengig av innhold. Samisk litteratur er også dekkende for samiske forfattere som produserer på et majoritetsspråk, med tematikk som er dekkende for kvalitativ, god samisk litteratur. Begrepet **samiskspråklig litteratur** brukes dersom det er hensiktsmessig å spesifisere språkbruk i teksten.

Samisk skjønnlitteratur kan deles inn i en muntlig og skriftlig del. Til den skriftlige delen hører episke, lyriske og drama tekster, etc. Den muntlige delen består av fortellinger, eventyr, joikelyrikk, sagn og ordtak osv.

Faglitteratur kan man kortfattet si er non-fiktive prosatekster som formidler med skriftlig og faglig argumentering. Faglitteratur er ikke ensbetydende med et læremiddel, men kan være tilgjengelig for undervisningsinstitusjoner.

Begrepet **oversatt samisk bok**, er en bok skrevet av en samisk forfatter, men ikke på samisk. Denne boken blir "oversatt samisk bok" når den er oversatt til et av de samiske

språk.

Oversatt bok til samisk er en bok som ikke opprinnelig er skrevet på samisk. Ofte berører ikke temaet i boken samiske forhold, men det kan være andre viktige eller populære temaer. Det kan også være en bok som omhandler samiske forhold skrevet av en ikke-samisk forfatter. Boka er oversatt fra andre språk til samisk.

Samisk bok oversatt til andre språk, er en bok som originalt er skrevet på samisk, og som er oversatt til nordiske språk eller andre verdensspråk.

Sametinget støtter vanligvis ikke norskspråklige utgivelser, uavhengig av om forfatteren er samisk eller om forlaget er samisk. Norskspråklige bøker har et kommersielt grunnlag og et større marked og salgspotensial, og de har muligheten til å bli innkjøpt via Norsk Kulturråds innkjøpsordning.

3 Sametinget og litteraturpolitikk

3.1 Sametingets rolle

Sametinget er et folkevalgt organ for samene i Norge. Sametinget skal styrke samenes politiske stilling og fremme samenes interesser i Norge, bidra til en likeverdig og rettferdig behandling av det samiske folket og arbeide med å legge forholdene til rette for at samene kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

Sametingsrådets tiltredelseserklæring vektlegger et mangfoldig og fritt kulturliv med litteraturen som en del av det, samt viktigheten av å utvikle språket og språkarenaer (Muohčačalmmit erklæringen (2017)).

Sametinget anser samisk litteratur som viktig når det gjelder utvikling av språk og samisk selvforståelse. Samisk litteratur har spennende utviklingspotensial dersom det tilrettelegges for dette, spesielt på et internasjonalt nivå der det søkes genuine fortellinger og kunstneriske fremstillinger. Samiske forfattere vinner priser og reiser verden over for å synliggjøre sine verk.

Sametinget peker til internasjonale konvensjoner, som f.eks. FNs urfolkserklæringens artikkel 13. og 31. samt ILO konvensjonen 169 artikkel 2. og 7. hvor urfolks rettigheter til kulturell utvikling, herunder litteratur, blir vektlagt. FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (1966) og dets artikkel 27. peker til etniske minoriteters språkrettigheter, samtidig som FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (1966) artikkel 15 peker på rettigheten til å delta i det kulturelle liv. Det stilles dermed en sterk forventning av en høy implementeringsgrad av ressurssterke land som Norge.

Fra Sametingets side er det derfor viktig å fremheve et felles samfunnsoppdrag for å fremme og synliggjøre samisk litteratur som en del av de grunnleggende menneskerettigheter. Sametinget viser til konsultasjonsprosedyrene mellom statlige myndigheter og Sametinget

(PCSSP) og påpeker viktigheten av å få på plass konsultasjoner i forhold til budsjettforhandlinger slik at det reelle budsjettbehovet synliggjøres. Et eksempel vil være i forhold til å løfte samisk litteratur slik at det kommer på samme nivå som litteraturen i majoritetssamfunnene, se Sametingets ILO rapport 2008-2013.

3.2 Sametingets virkemidler

Sametinget bevilger hvert år ca. 23 millioner kroner (2018) til samisk litteratur og medier. Største parten av bevilgningene til litteratur går som tilskudd til samiske bokbusser og tilskudd til utvikling og for å fremme litteratur.

3.2.1 Søkerbaserte støtteordninger samisk litteratur

Frem til 2018 så har Sametinget operert med følgende ordninger:

Søkerbasert ordning

Sametinget har årlig bevilget tilskudd til utgivelser av litteratur over en søkerbasert ordning. Søkermassen er stor, og antallet søknader øker år for år. Sametinget har de seneste årene prioritert litteratur for barn og unge, både original samisk, og noe oversatt skjønnlitteratur, i tillegg til app'er og lydbøker. Sametingets litteraturlituskudd tildeles utgivelser av både skjønnlitteratur, faglitteratur og tegneserier.

Forlagsstøtte

Sametinget har bevilget støtte til samiske forlag gjennom forlagsstøtteordningen for å sikre samiskspråklige utgivelser. Støtten går blant annet til kompetanseutvikling, kursvirksomhet, distribusjon og markedsføring. Sametinget i Norge er en av de få som finansierer utgivelser av samisk litteratur, og Sametingets finansiering dekker 100 prosent av bokutgivelsen. Sametinget har dialog med den Samisk faglitterære forfatter- og oversetterforening, og med de samiske forlagene.

I 2017 ble imidlertid Sametinget enig med de samiske forlagene, organisert gjennom SALAS, om å slå sammen den søkerbaserte ordningen for skjønnlitteratur og forlagsstøtten. Målet er å gi forlagene større ansvar og forutsigbarhet, ved at forlagene selv kan prioritere, kvalitetssikre og bestemme hvilke titler som gis ut. Det gir også forfatterne større forutsigbarhet, siden forvaltningen effektiviseres og dialogen med forlagene blir enklere med at forlagene selv prioriterer. Dette er også i forståelse med SDG og SDR.

Målet er at denne avtalen implementeres i 2018.

Den søkerbaserte ordningen kommer til å fortsette for de forlag som faller utenfor SÁLAS-avtalen.

3.2.2 Samarbeid med Samisk Kunstnerråd – SDR

Sametinget og Samisk Kunstnerråd (SDR) inngår en samarbeidsavtale som gjelder for fire år av gangen. Avtalen omfatter blant annet stipend til forfattere, støtte til kunstnerorganisasjoner samt til Samisk Kunstnerråd og kunstneres fagveiledere.

Sametinget har satt i gang et forfatterutdanningsstudie sammen med Samisk Kunstnerråd og

Samisk forfatterforening der hovedmålet er å stimulere til flere samiskspråklige utgivelser av skjønnlitteratur for unge. Første program ble avsluttet sent 2016, tidlig 2017. Resultatene fra det første programmet var svært oppløftende og noen av deltakerne ga ut sin første bok allerede i 2017, hvorav minst et bokprosjekt er blitt en suksess. Et nytt program ble igangsatt i 2017, og har fått navnet «Čális fal». Dette programmet er oppfølgeren til det første programmet, men har åpnet opp for et bredere spekter av målgruppe for de aspirerende forfattere.

3.2.3 Bedriftsprogram

Sametinget har et eget bedriftsutviklingsprogram kalt «Dáhttu» som er designet for samisk kulturnæring, og hvor flere forfattere også har deltatt i programmet. Målet er at flere skal kunne leve av sin kulturnæringsbedrift etter endt program.

3.2.4 Bibliotek tjenester under Sametinget

Sametingets bibliotek

Sametingets bibliotek er en del av Sametingets administrasjon. Sametingets bibliotek skal ha den mest omfattende samlingen av samisk litteratur og annet stoff på samisk og om samiske forhold på hvilket som helst språk. Samlingen skal gjøres kjent for andre biblioteker og private låntakere og være tilgjengelig for disse. Sametinget arrangerer årlige litteraturdager der litteraturbransjen samles for å diskutere faglige spørsmål.

Bokbusser

Sametinget i Norge bevilger årlig driftsstøtte til åtte bokbusser, for 2018 er det budsjettet med kr. 9,6 mill. til bokbussene. Sametingets mål med de samiske bokbussene er å tilby gode og lett tilgjengelige bibliotek tjenester som har bra kvalitet til hele det samiske folk, samt for andre. Utlån fra bokbussene varierer, men avtar noe samlet sett fra år til år. Det er vanskelig å finne statistikk for hvor mange samiske bøker det lånes ut fra disse bussene, men anslaget er at utlån av samiske bøker ikke representerer hovedtyngden av det samlede utlåns materialet. Samtidig fokuserer bokbussene på å være sentrale formidlingsarenaer for samisk litteratur, men behøver økte ressurser for å i tillegg kunne tilby kultur- og formidlingstjenester for samisk litteratur.

Selskapet Noodt & Reiding har gjennomført en evaluering av samiske bokbusser for Sametinget. Evalueringen viser at bokbussene har en viktig rolle i formidling av litteratur og tilgjengeliggjøring av samisk litteratur og litteratur om samiske forhold. Bokbussene har et bredt nedslagsfelt når det gjelder skoler, barnehager og andre institusjoner.

4 Status og utfordringer for samisk litteratur

4.1 Utfordringer generelt

Sametinget opplever i dag at både produksjon og formidling av samisk litteratur er for lavt til å kunne gi alle generasjoner tilgang til samisk litteratur som igjen ville forsterke identitetens

og språkets status. Spesielt gjelder dette lulesamisk og sørsamisk språk. Det er derfor nødvendig å vurdere alternativ bruk av de tilgjengelige ressursene som i større grad fremmer målet om mer samisk litteratur, mer tilgjengelig og mer synlig samisk litteratur. Sametinget ønsker en større effekt av midlene med hensyn på produksjon og formidling av samisk litteratur.

I det samiske samfunnet og på nasjonalt nivå finnes det organisasjoner og institusjoner som fungerer som støtte for litteraturmiljøet eller for forlagsinstitusjonene.

I tillegg til Sametinget i Norge, finnes også Sametingene i Finland og Sverige som har støtte til kulturformål, men disse har langt mindre ressurser å avse. Dersom det finnes private finansieringskilder til samisk litteratur, er disse svært få.

Det er lite forskning på samisk litteratur, især mangler det en helhetlig forskningsstrategi. Samisk litteraturforskning befinner seg i en konkurransesituasjon om norske forskningsmidler, og blir ofte som oftest forbigått ved tildeling av disse midlene.

For å forstå og synliggjøre utfordringene knyttet til samisk litteratur, så har vi i denne redegjørelsen valgt å skissert det gjennom en verdikjede. Verdiskapning for litteratur er basert på en verdikjede av fire ledd, slik at det er lettere å synliggjøre formidling av litteratur. Verdikjeden for litteratur består av fire hovedelementer:

- Forfatteren eller oversetteren
- Produsenten
- Distributøren av bøker
- Leseren/brukeren.

4.2 Forfatteren / oversetteren

I Sametingsmeldingen om samiske språk står det at målet er å få til allsidige språkarenaer beregnet på samiske språk. Samtidig står det at synliggjøring av samiske språk skal skje ved skriftspråk, og at det derfor er viktig å få økt bruk av skriftspråket. Det sies at litteratur påvirker språk, og det er derfor viktig å utgi samisk litteratur som har godt språk, som er beregnet til alderstrinn og som i tillegg motiverer til mer lesing.

Ett av målene med Sametingets språkpolitikk, er å øke antall brukere av samiske språk. Situasjonen for samiske språk er ulik fra område til område. Derfor må tiltak være tilpasset de ulike språkenes og områdenes behov. Av den grunn må det utarbeides flere ulike strategier for utvikling og styrking av samiske språk.

4.2.1 Forfatteren

Forfatteren kan være forfatter av skjønnlitteratur, og/eller faglitteratur, dramatiker, eller litteraturanmelder.

Samiskspråklige forfattere er viktige både språkpolitisk og kulturpolitisk. Samiskspråklige forfattere beskriver samisk tenkemåte, samiske miljøer og samisk levemåte gjennom skriftlig framstilling, og er i så måte viktige identitetsskapere. Når en samiskspråklig forfatter velger å

skrive på samisk, er vedkommende bevisst på at lezerskaren er liten. Forfatteren vet også at en samiskspråklig bok ikke har mulighet for kommersiell inntjening. I tillegg er forfatteren bevisst på at en mulig utgivelse av den samiskspråklige boken avhenger av tilskudd fra Sametinget (via forlaget eller annet foretak).

“Kunstnerundersøkelse 2013” som ble gjennomført i Norge, viser at en skjønnlitteraturforfatter gjennomsnittlig har lav inntekt. Undersøkelsen viser også at 47 % av skjønnlitteraturforfatterens totale inntekt kommer fra kunstnerisk arbeid, og resten fra «ikke-kunstnerisk arbeid». I denne undersøkelsen har 8 av 227 forfattere svart at de har samisk bakgrunn. Undersøkelsen gir ikke et fullstendig bilde, men den viser likevel at det er vanskelig å klare seg som forfatter.

I de siste årene har det årlig blitt utgitt om lag 20-25 bøker på samisk ved hjelp av Sametingets tilskuddsordning, både original og oversatt samisk litteratur. Vanligvis kan ikke en samisk forfatter tjene mer på salg av bøkene, fordi fortjenesten ved salg av bøkene går til forlagene. Ellers har forfatterne muligheter for fortjeneste av tilleggs salg, såkalt royalty, men det er ofte knyttet til opplagsantallet, og dermed har samiske bøker som oftest ingen mulighet for tilleggs salg, fordi deres bøker trykkes i for små opplag.

For øvrig har forfatterne mulighet til inntjening og noe faglig utvikling ved å skrive dramatekster for teater og tekster til film.

Også arbeid som oversetting, formidlingsarbeid o.l. kan bidra til inntjeningsmuligheter for forfatteren, samt at vedkommende får en språklig utviklingsmulighet.

Sametinget bevilger arbeidsstipend til kunstnere via Kunstneravtalen med SDR. Det har vært mellom 40-70 søknader til Sametingets arbeidsstipend de siste 10 årene. Bevilgningene i samme periode viser at forfatterne har fått omtrent $\frac{1}{4}$ av alle arbeidsstipendene som Sametinget bevilger, også når man ser i forhold til års rammene. Målet med arbeidsstipendet er at kunstneren skal garanteres minimumslønn for å kunne utvikle seg som kunstner.

I dag finnes det ikke forfatterstudietilbud på høgskolenivå for samiskspråklige forfattere. Undervisningsspråket på forfatterstudiene i Norge er norsk. På høgskole- og universitetsnivå tilbys det samiskundervisning og undervisning i samisk litteratur. Man kan forske på samisk litteratur på bachelor-, master- og doktorgradsnivå.

Det er sjelden det arrangeres skrivekonkurranser for samiskspråklige forfattere. Fra tid til annen arrangeres skrivekonkurranser for samisk ungdom. Nordisk Råd har også arrangert skrivekonkurranser der man har kunnet delta med samisk språk.

Samisk litteratur og samiske forfattere vies lite plass i den samiske samfunnsdebatten. Det etterlyses både litteraturkritikk og –debatt, samt bokanmeldelser i samiske medier.

I Sápmi finnes det også en litteraturpris, Samerådets bokpris, som er tildelt 16 ganger siden 1994. Bøker med samisk som originalspråk kan få utdelt denne prisen. Prisen tildeles annet hvert år, og veksler mellom barnebøker og bøker for voksne.

Samiske barnebøker kan i tillegg delta i Kulturrådet sin bokpris for barn og unge, som utdeles hvert år.

Nordisk Råd sin årlige bokpris nominerer samiske bøker. Det gjelder både litteratur for voksne samt litteratur for barn og unge. Tidligere har Samisk Parlamentarisk råd administrert dette, men de senere år har det vært Samisk forfatterforening (SGS) som administrerer nomineringen av samiske bøker. SGS har imidlertid påpekt at nominasjonsprosessen ikke er tilstrekkelig finansiert, og viser til at Kulturdepartementet finansierer den norskspråklige nomineringen, mens den samiskspråklige nomineringen er henvist til SGS sine begrensede midler.

Dette er noen av utfordringene som kan oppstå i nærmeste fremtid for samiskspråklige forfattere:

- Samiskspråklige forfattere velger å skrive på norsk for å nå ut til flere lesere, som igjen gir større mulighet for at boken blir lagt merke til i storsamfunnet. Konsekvensen i så tilfeller vil være at majoritetssamfunnet kan komme til å fungere som premissleverandør for utvikling av samisk litteratur.
- Samiskspråklige forfattere velger seg inntjeningsmuligheter med ikke-kunstnerisk inntekt fremfor forfatterbasert inntekt, i tilfeller hvor sistnevnte ikke genererer tilstrekkelig inntekt.
- Samiskspråklige forfattere har få muligheter til å utvikle seg faglig på sitt eget språk fordi de har begrensinger med å jobbe kontinuerlig med skiving, på grunn av manglende kunstnerisk inntekt.
- Samiskspråklige forfattere får begrensede muligheter til å utvikle seg da det mangler arenaer med mulighet for å utvikle skjønnlitterær skrivekompetanse.

4.2.2 Oversetting

Sametinget har i liten grad prioritert oversettelser i sine tilskuddsordninger. Derimot har Sametinget registrert at det etterlyses oversettelser av populær litteratur til samisk, spesielt litteratur for ungdom.

I den grad Sametinget har prioritert oversettelser, så har det i mange tilfeller vært samisk litteratur til samiske språk.

Oversetting av bøker er ikke bare en kulturpolitisk sak, men også en språkpolitisk sak. Størrelsesordenen til produksjonsstøtten til samisk litteratur per dags dato tillater ikke finansiering av oversettelser av populære romaner til samisk. Sametinget anser det derfor som naturlig at flere institusjoner blir med og finansierer oversetterarbeidet i samarbeid med ulike samfunnsinteresser og myndigheter.

Oversetteren

En av utfordringene når det gjelder oversetting av litteratur, er at det er tilnærmet ingen rekruttering av oversettere. Bakgrunnen til dette er sannsynligvis manglende ressurser til oversettelsesarbeid til eller fra samisk.

Det gis ikke undervisning i oversetting av litteratur fra samisk til andre språk eller den andre veien. Derimot gis det undervisning i oversetting av norsk skjønnlitteratur til andre språk, med unntak av samisk.

Det finnes enkelte oversettere i universitetsmiljø i Europa som oversetter fra samisk, men det

finnes ingen oversikt over hvem disse er.

Nord-Trøndelag fylkesbibliotek arrangerte i 2015 oversettelseskurs på grunn av et stort behov for oversettere med kompetanse i sørsamisk. På det kurset var det nærmere 20 deltakere, og dette høye deltagerantallet vitner om et stort behov samt interesse for oversettelsesvirksomhet.

Árran lulesamisk senter arbeider med utvikling av lulesamisk litteratur, for det meste med oversettelser.

Oversettelser av fremmedspråklig litteratur til de samiske språkene

I de sør- og lulesamiske områdene er det et stort behov for å få oversatt flere bøker fordi de mangler skjønnlitterære forfattere. Med unntak av Sametingets søkerbaserte ordning finnes det i dag ingen støtteordning for oversetting av bøker til samisk.

I sørsamisk område har Nord-Trøndelag fylkesbibliotek tatt et spesielt ansvar for å oversette litteratur til sørsamisk. Dette gjøres i samarbeid med språksentrene Gielem Nastedh i Snåsa og Gielearenie i Røyrvik. De har også nært samarbeid med Árran lulesamisk senter og utvikler oversatt skjønnlitteratur til lulesamisk.

Nord-Trøndelag fylkesbibliotek har satt seg som språkpolitisk målsetning å unngå oversettelser fra majoritetsspråkene til sør- eller lulesamisk. Det meste av bøkene som oversettes er fra verdensspråk, men det oversettes også bøker fra nordsamisk.

Det er kommet inn ønske både fra lulesamisk og sørsamisk språkområde at oversettelser på nevnte språk prioriteres. De mener de har lite menneskelige ressurser og at det finnes færre institusjoner enn i nordsamisk område. Derfor er det nødvendig at samiske språksentre i disse språkområdene har mulighet til å jobbe med å produsere og fremme samisk litteratur.

Når det gjelder oversetting til de samiske språk, er det hensiktsmessig å undersøke litteratur som ikke er tilgjengelig på majoritetsspråkene i de samiske områdene, bl.a. urfolkslitteratur.

For å kunne tilby leseren en optimal samisk leseopplevelse, er det å foretrekke at den samiskspråklige utgaven kommer ut samtidig med majoritetsspråklige oversettelser av populære utgivelser.

Oversettelser av samisk litteratur til andre språk

Interessen for å oversette samisk litteratur til andre språk øker men det mangler ordninger for å få gjennomført det, samt at det i tillegg er mangel på oversettere.

Det finnes enkelte samiske bøker som er oversatt til verdensspråk, som f.eks. engelsk og fransk. Disse er for det meste finansiert uten offentlig støtte eller gjennom enkeltprosjekter.

Oversettelsestilskudd fra Nordisk ministerråd bevilges til bøker på de nordiske språkene som skal oversettes til andre nordiske språk. Dette gjelder også samiske bøker. Det er Samisk forfatterforening som administrerer denne tilskuddsordningen. Det er forlagene som søker om midler til å oversette fra samisk til andre nordiske språk.

NORLA (Senter for norsk skjønn- og faglitteratur i utlandet / Norwegian Literature Abroad), er et ikke profittbasert informasjonskontor som får statlig støtte fra Kulturdepartementet. Senteret fremmer norsk litteratur i utlandet gjennom aktivt promosjonsarbeid og støtteordninger. NORLA forvalter ulike støtteordninger for oversettelse og eksport av norske bøker for departementene. En betingelse for støtterordningen for oversettelse av litteratur er at boka er utgitt på norsk. Dette betyr at samisk litteratur kan ikke få støtte til oversettelse til andre språk via denne ordningen. Sametinget har siden 2012 arbeidet for å få samisk litteratur under denne ordningen.

Det finnes et EUs kulturprogram, der norske forfattere kan søke om støtte til oversettelse til andre europeiske språk. Norske forlag kan også søke om støtte til oversetting fra europeiske språk til norsk under dette programmet. Her kan man i tillegg søke om støtte til flerårige oversettelsesprosjekter og promoteringer.

4.3 Produksjon

Sametingets søkerbaserte støtteordning for utgivelse av bøker støtter produksjon av samiske bøker i papirformat tilnærmet 100 prosent. Støtten dekker utgifter til bokproduksjon, slik som forfatterlønn, oversetter- og illustratørlønn, forlagenes redaksjonelle og tekniske utgifter og i tillegg markedsføringsutgifter. Det blir hvert år gitt støtte til utgivelse av ca. 20-25 bøker. Det kan være skjønnlitteratur, faglitteratur, lydbøker, eller app'er. Lydbøker finansieres inntil en viss sum. E-bøker har i liten grad blitt produsert, og har kun kommet opp som en del av produksjonskravet de siste årene.

Sametingsrådet anser det som viktig å beholde og å støtte produksjonsstøtteordningen til utgivelser av samiskspråklig skjønn- og faglitteratur. Hvert år må litteratursøknader avslås på grunn av trange økonomiske rammer.

Det har blitt etterspurt om kravene til forlagene burde strammes inn når det kommer til vurdering av bokmanus, og om forlagene selv bør lage en intern prioriteringsliste blant egne manus. Det etterspørres også om de samiske forlagene er kvalitetsbevisste, og om det er riktig at forlaget legger ved uttalelser fra konsulent til sine bokmanus. De siste årene har man åpnet opp for redaktør uttalelser i forbindelse med innsendte bokmanus.

Samiske forlag søker og får aktivitetsstøtte over Sametingets budsjett for å sikre samiskspråklige utgivelser. En del går til kompetanseheving, kursdeltakelse og opplæring, og en del av støtten går videre til distribusjon av bøkene, markedsføring og utdeling. Kriterier for denne ordningen er blant annet at:

- Forlaget må tilsammen ha utgitt minimum 10 titler i de tre siste driftsår.
- Forlagets bruttoomsetning i forrige driftsår skal være minimum kr 500 000 pr. år.
- Samiskspråklige utgivelser skal utgjøre 75 % av bruttoomsetningen.

I 2017 fikk 5 forlag støtte. På det meste har 7-8 forlag fått støtte. Forlagsstøtten har fungert i 18 år, og kriteriene har variert noe fra år til år.

«Muohčačalmmit» erklæringen tydeliggjør Sametingsrådets mål for litteraturproduksjon ved å

prioritere digitale løsninger for samisk litteratordistribusjon for å styrke samenes tilgang til samisk litteratur.

Sametingsrådet ser det som viktig at det finnes sterke og robuste samiske forlag som har både faglig-, kulturell- og språklig kompetanse, og kan utgi bøker både i papir og i e-bokformat.

Sametinget har i samarbeid med SDR, SGS og SÁLAS sett på effektiviseringen av forvaltningen av tilskudd med sikte på flere utgivelser av samisk litteratur. Sametingets mål er å sikre større forutsigbarhet for forlag og forfattere. Den viktigste strategien for å få til det er å gi forlagene større ansvar for å prioritere, kvalitetssikre og bestemme hvilke titler som gis ut. Sametinget vil derfor i 2018 slå sammen tidligere til produksjon av litteratur og tidligere tilskudd til samiske forlag til en ny ordning som utvikler og fremmer samisk litteratur.

Den søkerbaserte ordningen fortsetter for alle søkere som ikke omfattes av den nye avtalen.

4.4 Formidling

Formidling av litteratur omfatter både formidling av bøker og forfattere, men også tilrettelegging slik at forfattere og lesere kan møtes. Dette omfatter både bokhandel, forlag, festivaler og bibliotek. Formidling omfatter også tilgjengeliggjøring og synliggjøring av samisk litteratur.

4.4.1 Tilgjengelighet

Bibliotekene

Etter folkebibliotekloven skal hvert folkebibliotek i sine tjenester legge vekt på kvalitet, mangfold og aktualitet. I dag har lokale bibliotek, skolebibliotek i samiske områder og bokbusser et mer eller mindre antall samiske bøker. Bibliotekene har ikke noe statistikk som viser hvor mange samiske bøker som lånes ut. Bibliotekene jobber også med formidling og arrangerer treff mellom forfattere og lesere.

Bibliotekene er viktige institusjoner for formidling av bøker. Utvalget av samiske bøker på bibliotekene i de samiske områdene er varierende, men de folkebibliotekene som har bokbusser har stort sett et godt utvalg.

Sametingets bibliotek er en viktig ressurs og et viktig redskap for bevaring og formidling av samisk kulturhistorie og litteratur. Sametingets bibliotek har det overordnede ansvaret for å forsterke og utvikle bibliotektilbudet til det samiske folket.

Sametinget samarbeider med Troms fylkesbibliotek om nettstedet Samisk bibliotekjeneste for som gir informasjon om samisk litteratur.

I dag finnes det svært få samiske e-bøker, men de som finnes kan man få kjøpt via forlagenes nettsider. Bibliotekene i Norge har inngått avtale slik at de kan låne ut e-bøker. De samiske bøkene er enda ikke en del av dette tilbudet. Det vil si at de ikke er tilgjengelig for de som ønsker å lese boka elektronisk.

I 2012 satte Kulturrådet i gang en prøveordning for utlån av e-bøker, og via en tilleggsavtale er også folkebibliotekene med i ordningen. Interessen fra Kulturrådet har vært helt nødvendig for at det finnes en slik låneordning for e-bøker i norske bibliotek. Det er ikke laget en

låneordning for utlån av samiske e-bøker.

Samiske bokbusser

Samiske bokbusser som finansieres av Sametinget er også viktige formidlingssteder. Ordningen med bokbusser ble imidlertid innført på en tid med spredt bosetting og mye mindre mobilitet i befolkningen enn tilfellet er i dag. I tillegg var tilgjengeligheten til bøker mindre både med hensyn på økonomi, men også med hensyn på format. I dag er verden endret. Det har foregått en sentralisering også i samiske områder. Færre bor langt fra folkebibliotekene og muligheten for å komme seg til biblioteket er god fordi flere har bil og er mer mobile. I tillegg er økonomien for folk flest blitt bedre, og i noen tilfeller kan det være greiere å heller kjøpe boka enn å låne den. I tillegg er det blitt mer vanlig å handle på nett, også samiske bøker er tilgjengelig via netthandel. Disse forholdene kan være årsaker som bidrar til at bruken av bokbussene går ned. Utfordringene i dag er ikke å nå befolkningen fysisk, men i større og større grad å nå dem på de arenaene der de er, for eksempel annet på nett.

Annen distribusjon

Bokhandlere, nettbokhandlere og andre forhandlere av bøker som kiosker og butikker er viktige formidlere av bøker. De fleste samiske utgivelser kan man også få kjøpt via ulike nettbokhandlere eller forlag. I tillegg selger Samisk litteratursenter i Karasjok, som ble etablert i 2014, bøker som de samiske forlagene utgir, i tillegg til at de har åpnet en egen samisk avdeling i samarbeid med Eldorado bokhandel i Oslo.

4.4.2 Synliggjøring

I dag er det få medier som synliggjør samisk litteratur. Eksempelvis har ungdomsbladet Š bokanmeldelser av bøker for ungdom. Dette er veldig positivt, men det skulle vært flere som ga slike anmeldelser.

Bibliotekene og de samiske bokbussene har aktiviteter som synliggjør samisk litteratur og kultur. De fleste av bokbussene bruker aktivt sosiale medier til å vise aktivitetene. Samiske forfattere har deltatt på forfatterturneer på bokbussene. I tillegg har noen av bokbussene også arrangert lesekonkurranser.

Det er store forventninger fra andre bibliotek og litteratursektoren at Sametingets bibliotek skal være en ressurs i formidling av samisk litteratur. Biblioteket har de siste 5 årene arrangert samiske litteraturdager, der forfattere, bibliotekansatte og litteraturinteresserte treffes. Det synes å være behov for slike møtesteder der samisk litteratur kan diskuteres på samiske premisser.

Troms fylkesbibliotek har en egen samisk bibliotekjeneste på Senter for nordlige folk i Kåfjord. Tjenesten omfatter blant annet en nyhetsblogg om samiske utgivelser. Sametingets bibliotek og Samernas bibliotek i Sverige har bidratt med informasjon om nye utgivelser på bloggen. Informasjonen på denne bloggen har bidratt til at kunnskapen om samiske utgivelser har blitt mye bedre på bibliotekene i de samiske områdene. Det ser ut som denne bloggen er godt kjent blant bibliotek i hele landet.

Festivaler

Litteraturfestivaler er viktige arenaer der forfattere kan få oppmerksomhet og leseren får treffe forfatteren. Slike samlinger kan også gi ekstrafortjeneste til forfatteren samt synliggjøre og spre informasjon om samisk litteratur. Samisk litteraturfestival er arrangert én gang i Karasjok. Mange samiske festivaler har et samisk litteraturprogram.

Regionale, nasjonale og internasjonale litteraturfestivaler inviterer i økende grad også samiske forfattere, og er med på å synliggjøre samisk litteratur, noe som er viktig og stimulerende.

Den kulturelle skolesekken

En viktig formidlingsarena for forfattere er den kulturelle skolesekken (DKS). Denne har gitt forfattere muligheten til å formidle egne bøker, ofte i samarbeid med andre kunstnere som musikere, skuespillere osv. DKS finansierer ikke selve produksjonen, men kjøper inn ferdige produksjoner ut fra anbefalinger fra deres interne litteraturgruppe. Kulturtanken som administrerer DKS på oppdrag fra Kulturdepartementet, har i 2018 lansert et tre-årig prosjekt med det målet å få opp antall samiske produksjoner i DKS-systemet, derav samiske litteraturproduksjoner. Lanseringen skjedde på Sametinget i Karasjok og synliggjorde bl. a. samisk litteratur.

Andre arenaer

Også de nasjonale litteraturhusene har hatt fokus på samisk litteratur, bl.a. under Tråante 2017, hadde litteraturhuset i Trondheim arrangement i den forbindelse. I tillegg har litteraturhusene i Oslo og Fredrikstad hatt fokus på samisk litteratur.

I tillegg så arrangerer Samisk litteratursenter egne arrangement om samisk litteratur, samt at man begynner å få opp samiske litteraturarenaer på svensk side av Sápmi.

4.5 Lesere og brukere

Det er noen felles utfordringer for brukerne men også ulike utfordringer knyttet til alder og språkferdigheter. Generelt er utfordringene for brukerne at det er lite tilgang på samisk språklig litteratur spesielt for unge. Oversikt over hva som finnes av samisk litteratur er ikke godt kjent for den vanlige brukeren. Bokbuss evalueringa fra Noodt&Reiding viser blant annet at brukerne av bokbussen etterspør mer samisk litteratur.

Barn blir i stor grad lest for av foreldrene. Det finnes et forholdsvis godt utvalg av barnebøker på samisk som også er oversatt til norsk. Når barna når skolealder avtar foreldrenes høytlesning. Mange unge leser, men utvalget av ungdomsbøker på samisk er begrenset.

Det er lite populærlitteratur som er oversatt til samisk. Dette gjør at lesere som er interessert i å lese litteratur som er populært både nasjonalt og internasjonalt må lese dette på norsk eller på engelsk. Barn blir i stor grad lest for av foreldrene. Det finnes et forholdsvis godt utvalg av barnebøker på samisk som også er oversatt til norsk. Når barna når skolealder avtar foreldrenes høytlesning. Mange unge leser, men utvalget av ungdomsbøker på samisk er begrenset.

Sametinget gjennomførte i mai 2016 en leserundersøkelse der ungdoms lesevaner var tema. Undersøkelsen ble sendt til 510 elever i videregående skole som har samisk som fag. Undersøkelsen ble besvart av 87 personer, noe som betyr at svarprosenten ble på 17 %. 70 % av de som svarte er jenter, og 30 % gutter. 93 % av de som svarte er i aldersgruppen 16-

19 år.

Av de som svarte på undersøkelsen har 80,5 % lest skjønnlitterære bøker de siste 12 månedene. Skjønnlitteratur på samisk leses i hovedsak i papirformat, og 88,1 % svarer at man også foretrekker å lese samisk litteratur i papirformat.

På spørsmål til de som ikke har lest skjønnlitteratur på samisk siste 12 måneder om hovedgrunnen til dette svarer 63,5 % at de ikke kan lese samisk godt nok. 18,5 % svarer at de ikke har funnet bøker som er interessante, 11,1 % svarer at man ikke interesserer seg for samisk litteratur og 3,7 % svarer at de ikke har fått tak i samiskspråklige bøker.

Undersøkelsen viser videre at de som har lest samiskspråklig litteratur siste 12 måneder hovedsakelig har gjort dette i forbindelse med skolearbeid. Det er kun 23,8 % som svarer at de har lest en eller flere samiskspråklige bøker i sin fritid. På spørsmålet om hvor man får tak i samisk litteratur svarer 94,2 % at de får dette på skole/skolebibliotek. 32,6 % av de som har svart svarer at de har lest en eller flere bokanmeldelser av samisk litteratur siste 12 måneder. På spørsmålet om hvilket språk man foretrekker å lese skjønnlitteratur på svarer 50,0 % norsk, 31,4 % engelsk og 18,6 % samisk.

I undersøkelsen ble det spurt om hva man synes er bra med samisk litteratur. Her kommer flere inn på hvor viktig litteratur er for å støtte det samisk språket, og for bevaring av samisk språk og kultur. Utvidelse av det samisk ordforrådet blir trukket frem av flere, og at man ved å lese litteratur utvikler og aktiverer leseferdigheter og skriftspråket.

I undersøkelsen ble ungdommene også bedt om å komme med sine meninger om hva som kunne vært bedre når det gjelder samisk litteratur. Til dette har mange etterlyst bøker med temaer som ikke nødvendigvis fokuserer på samisk kultur og tradisjonell samisk levesett, men gjerne bøker med andre tema, og da gjerne også oversatte bøker. Flere bøker for ungdom etterlyses også.

Kort oppsummering av problemstillinger knyttet til formidling, synliggjøring og leser/bruker:

- Lite litteratur på samisk til ungdom
- Lite litteratur på lule- og sørsamisk
- Få utgivelser av oversatt litteratur til samisk
- Få lesere av samiskspråklig litteratur
- Utlånet på bibliotekene og bokbussene går noe ned, mens besøkstallene er stabile
- Lite utlån av samisk litteratur på bokbussen
- Ikke utlån av samiske e-bøker
- Sametingets bibliotek har ikke ressurser til formidling
- Oversikt over samiske utgivelser når ikke alltid ut til alle leserne

5 Innsatsområder med mål og strategier

Sametinget bruker 9,5 mill. NOK i 2018 på tilskudd til samiske bokbussar for å formidle og synleggjøre samisk litteratur. Videre bruker Sametinget 8,26 mill. NOK hvert år (2018-tall) på tilskudd til å fremme og utvikle samisk litteratur for å produsere samisk litteratur. Denne ordningen har de siste årene bidratt til at det utgis mellom 20 og 25 bøker årlig på de samiske språkene.

Om 20-25 samiske bøker i året er tilstrekkelig og om kvaliteten på de bøkene er gode nok er ikke lett å besvare. I tillegg er det vanskelig å måle om samisk litteratur er tilgjengelig for alle som ville lese samisk litteratur. Det er likevel grunn til å hevde, og med stor sannsynlighet, at utvalget av samisk litteratur ikke er godt nok i dag, både i antall utgivelser og i kvalitet. En påstand om at det i dag ikke utgis nok samisk litteratur med godt nok språk, som er tilpasset aldersgrupper og som stimulerer til leselyst, er begrunnet i kontakt med og tilbakemeldinger fra forfattere, forlagene, bibliotekene og dens brukere, bokbussene, skoler og elever.

Med bakgrunn i det som er nevnt ovenfor er det derfor nødvendig å vurdere alternativ bruk av ressursene som i større grad fremmer målet om mer samisk litteratur i det samiske samfunn. Sametinget ønsker en større effekt av midlene med hensyn på produksjon og formidling av samisk litteratur. Sametingsrådet ser det som viktig å følge opp følgende områder:

Innsatsområde 1: Forfatteren

Samisktalende forfattere er viktige både språkpolitisk og kulturpolitisk. De beskriver samisk tenkemåte, samiske miljøer og samisk levemåte gjennom skriftlig framstilling.

Mål:

- Oppmuntre og utvikle samiskspråklige forfattere og tekstprodusenter
- Sikre at samiskspråklige forfattere har tilfredsstillende økonomiske vilkår og utviklingsmuligheter
- Rekruttere flere samiskspråklige forfattere

Strategier:

- Støtte samiske forfatteres levekår ved hjelp av arbeidsstipender
- Videreføre Sametingets forfatterprosjekt i samråd med Samisk Kunstnerråd
- Oppfordre institusjoner til å starte med utdanningstilbud i tekstproduksjon (for eksempel Sámi Allaskuvla)
- Initiere digitale løsninger / møtesteder (sammen med samarbeidspartnere) der (unge) forfattere kan utvikle seg på best mulig måte
- Utvikle egne strategier og tiltak for å stimulere lule- og sørsamiske forfattere
- Initiere tiltak med samarbeidspartnere (f.eks. med biblioteker og skoler) som arrangerer skrivekurs og skrivekonkurranser for ungdom og forfattere
- Initiere tiltak for å stimulere litteraturkritikere

Innsatsområde 2: Produksjon

Forlagsstøtten til forlagene har eksistert i 18 år, og Sametinget har bevilget produksjonsstøtte siden ordningen ble flyttet fra Norsk kulturråd til Samisk kulturråd. Sametingsrådet ønsker at de beste bøkene blir utgitt og at vi får mest mulig igjen for de midlene som avsettes til litteratur innenfor dagens rammer.

Mål:

- Samisk litteratur med godt språk, som er tilpasset aldersgrupper og som stimulerer til leselyst
- Effektivisere utgivelser og sikre kvaliteten på samisk litteratur ved å gi forlagene større ansvar for utgivelse av litteratur
- Samisk litteratur er tilgjengelig digitalt og tilpasset dagens teknologiske plattformer.

Strategi:

- Følge opp ny ordning med sammenslått forlags- og produksjonsstøtte som gir forlagene mulighet å kvalitetssikre og bestemme hvilke titler som gis ut og hvilke refuseres. Ordningen evalueres etter tre år.
- Oppfordre forlagene til å foreslå bøker til norske innkjøpsordninger og til forskjellige litteraturpriser
- Opprette en egen e-bok dugnad for å tilrettelegge en omstilling for e-bøker i samarbeid med forlagene m.fl.

Innsatsområde 3: Oversetting/Oversetteren

Interessen for å oversette samiske bøker til andre språk, samt bøker på andre språk til de samiske språkene, øker år for år.

Mål:

- Flere bøker på samiske språk
- Publisere (populær) litteratur for ungdom på samisk.
- Oversette lettleste bøker til samisk
- Påse at det oversettes flere samiske bøker til andre språk

Strategier:

- Vurdere egne tiltak for prøveordninger for oversetting/oversettere
- Søke etter samarbeid med opplæringsinstitusjoner for å utvikle oversettings- og forfatterskapsopplæring, spesielt med tanke på sør- og lulesamisk
- Gå nasjonalt inn for å etablere samarbeid for å øke finansiering til utgivelser av samiske

- bøker til andre språk, ved hjelp av for eksempel NORLA, og/eller kulturrådet og andre.
- Vurdere mulige tiltak for oversetting av populærlitteratur og annen litteratur, for barn og ungdom, sammen med majoritetssamfunnets forlag

Innsatsområde 4: Formidling

Det er stort forbedringspotensial i distribusjonen av samisk litteratur. Både når det gjelder forfattere og bøker, forlag, bokhandlere og andre arenaer hvor distribusjon og formidling kan skje.

Mål:

- Befolkningen i samiske områder har god tilgang på samisk litteratur
- Samisk litteratur er synlig og godt kjent
- Flere lesere av samisk litteratur

Strategier:

- Skape og utvikle arenaer for samiske forfattere, samisk litteratur samt muntlig fortellertradisjon, både nasjonalt og internasjonalt
- Samisk litteratur skal produseres som e-bok og være tilpasset alle teknologiske plattformer
- Vurdere samisk litteraturs innkjøpsordning, på flere plattformer, eller tilsvarende ordning i samarbeid med kunstnerrådet og forlagene.
- Initiere dialog med eksisterende norske innkjøpsordninger, for å få inn samisk litteratur i disse
- Synliggjøre det samiske perspektivet i litteraturåret 2019 når Norge er hovedland ved Frankfurts litteraturmesse F-19
- Legge egen strategi sammen med samarbeidspartnere for ulike arenaer for litteratur
- Legge strategi sammen med Sametingets bibliotek om hvordan synliggjøre det samiske bibliotektilbudet overfor bibliotekene i hele Norge, samt vurdere en egen litteraturkonferanse
- Et eget punkt i Sametingets samarbeidsavtaler med kommuner, fylkeskommuner og byer, om hvordan kompetansen om samisk litteratur kan forbedres ved bibliotekene
- Forsterke tilskuddsordninger som har til formål å fremme og synliggjøre samiske forfattere og samisk litteratur
- Tilrettelegge for produksjon av digitale plattformer både gjennom Sametingets søkerbaserte tilskuddsordning samt kompetansehevende tiltak
- Lage en felles mediestrategi sammen med litteraturbransjen for å løfte omdømmet til samisk litteratur i media
- Knytte flere samiske litteraturtreff til relevante formidlingsarenaer, f.eks. Litteraturhuset m.fl.

Innsatsområde 5: Leserne/brukerne

Sametingsrådets hovedmål er å øke mengden på samisk litteratur med forskjellige tiltak. Leserundersøkelsen som Sametinget har gjennomført blant elever som har samisk som fag i videregående skole viser at ungdom leser bøker på samisk, spesielt i sammenheng med skolearbeid. Imidlertid viser undersøkelsen at elevene gjennomsnittlig leser flere bøker på norsk og engelsk.

Mål:

- Flere lesere av samisk litteratur
- Løfte interessen for samisk litteratur

Strategier:

- Initiere lesekampanjer i samarbeid med f.eks. bibliotek og skoler, med inkludert informasjonsmateriell. Søke samarbeid med andre nettverk
- Vurdere å gjennomføre en ny leserundersøkelse i samarbeid med skoler og bibliotek
- Iverksette tiltak og søke samarbeidspartner for å holde oppsyn med populær og lettlest ungdomslitteratur og litteratur som kommer ut på samisk
- Opprette kontinuerlige samiskspråklige lesestunder i samarbeid med bibliotekene
- Sammen med samarbeidspartnere sette i verk tiltak for arrangering av en lesekonkurranse
- Puste liv i klassikere som av ulike årsaker ikke er fornyet, spesielt på sør- og lulesamisk, fortrinnsvis i digitale plattform.
- Initiere et samarbeid på tvers av grensene med hensyn til samiske bokutgivelser, spesielt i sør- og lulesamiske språk.
- Oppmuntre til lese-ringer i samarbeid med biblioteker
- Initiere tiltak som kan stimulere økt forskning om samisk litteratur

Innsatsområde 6: Gjennomgang av Sametingets ressurser til litteratur

Sametinget opplever i dag at både produksjon og formidling av samisk litteratur er på et alt for lavt nivå til å kunne tilby alle generasjoner tilgang på samisk litteratur som vil bidra til å styrke samisk språk og kultur. Spesielt gjelder dette lulesamisk og sørsamisk språk.

Søkermassen til tilskudd til ny utgivelser av samisk litteratur er stor, og antallet øker hvert år. Det er viktig å styrke og utvikle ordningen med støtte til utgivelser av samisk litteratur, men det er like viktig å ha gode formidlingstiltak for å synliggjøre samisk litteratur og for å få flere lesere.

Det er derfor nødvendig å vurdere alternativ og mer effektiv bruk av ressursene som i større grad fremmer målet om mer samisk litteratur, mer tilgjengelig samisk litteratur og mer synlig samisk litteratur.

Sametingsrådet ønsker å skape en positiv utvikling innenfor litteraturfeltet, og derfor er det behov for å undersøke hvordan Sametinget bruker disse ressursene på og hvordan få best mulige resultater av bevilgningene.

Størsteparten av midlene på litteraturfeltet blir brukt på de samiske bokbussene. Tilskuddsordningen til de samiske bokbussene ble overført til Sametinget fordi man ønsket å opprettholde og videreføre driften av disse bokbussene. I dag er forutsetningene endret med sentralisering, forbedret infrastruktur, endrede lesevaner, økt kjøpekraft, samt en orientering mot digitale plattformer. Mange av tjenestene vi bruker er sentralisert, og vi reiser i økende grad til kommunale sentra for å oppsøke disse. I tillegg har utlånet på de fleste bokbussene gått ned. Samtidig er det behov for å vurdere videre drift av bokbussene fordi det i løpet av et par år vil bli behov for ny investering av bokbusser, noe det ikke er satt av midler til.

Sametingsrådet vil derfor levere en sak til plenum høsten 2018 om fremtiden til de samiske bokbussene. I den saken er det naturlig å se nærmere på hvordan Sametingets samlede ressursbruk på litteratur vurderes opp mot målene om;

- a) Flere lesere av samisk litteratur
- b) Befolkningen i samiske områder har god tilgang på samisk litteratur
- c) Samisk litteratur er synlig og kjent

En vurdering av ressursbruken i forhold til målene følges opp med ulike alternativer for å fremme mer produksjon og formidling av samisk litteratur som vil gi flere lesere og brukere. Foreløpig peker det seg ut fire alternativer som Sametingsrådet vil komme tilbake til;

Alternativ 1: Driftstilskudd til bokbussene, uten endringer.

Alternativ 2: Styrking av bokbussene

Alternativ 3: Endring av tilskuddsordningen for bokbussene

Alternativ 4: Styrke produksjon og formidling av samisk litteratur

Foreløpig peker alternativ 4 seg ut som den mest fremtidsrettede og det alternativet som i størst grad fremmer målet om flere samiske bøker og flere lesere av samiske bøker.

Alternativet vil kunne innebære en gradvis opptrapping av støtte til produksjon av samisk litteratur, kombinert med en gradvis oppbygging av en desentralisert formidlingstjeneste (bibliotekstjeneste) og en gradvis nedtrapping av støtten til de samiske bokbussene. Økte ressurser til formidling vil bety mer målrettet jobbing for å øke kompetansen og interessen for samisk litteratur. En økning av støtte til produksjon av samisk litteratur gi både flere og bedre utgivelser.